

Ignorovania dialektiky, protirečenie spoločenskej praxe, odtrhávajúce teóriu od praxe a absolutizovanie techniky pri rozvoji spoločnosti — to sú hlavné gnozeologické korene idealistickej povahy tzv. „filozofie techniky“, ako to uvádzajú autori monografie.

Záver monografie je venovaný problémom výstavby komunizmu. Zdôrazňuje sa tu povinnosť každého tvorivého človeka, každého vedca všetkými prostriedkami rozvíjať tak teoretické poznanie, ako aj prax súčasnej spoločnosti. Vedci sú povinní vidieť techniku zajtrajška, pracovať nad prístrojmi budúcnosti. V našej súčasnosti vedecko-technická revolúcia dosiahla vynikajúce úspechy. Avšak žiada sa hlbšie filozoficko-teoretické zovšeobecnenie tohto fenoménu pre jeho lepšie

zvládnutie v praxi. Je nevyhnutná teoretická analýza technických vied, pochopenie špecificky technického poznania, pochopenie metodologických otázok vedecko-technického poznania. Veľký význam má sledovanie spôsobov syntézy spoločenského a technického poznania, procesu zjednotenia ich poznávacích možností a vzájomného využitia ich metód v prospech celej spoločnosti. Také sú závery so zameraním na budúcnosť. Práca sama predstavuje v rozbere uvedených otázok značný prínos, založený na dialekticko-syntetickom hľadisku. Možno ju doporučiť ako hodnotný študijný prameň, osobitne pre učiteľov marxisticko-leninskej filozofie na fakultách technického smeru.

Luba Štekauerová

DIALEKTIKA VTR A MIEROVEJ KOEXISTENCIE

J. AZUD: Vedecko-technická revolúcia, mierové spolužitie a medzinárodné právo. Veda, Bratislava 1983; 324 s.

Vedecko-technická revolúcia ako globálny celosvetový proces svojimi výsledkami zasahuje obe spoločensko-ekonomické sústavy — kapitalizmus aj socializmus. V súčasnom období sú však najnovšie objavy v oblasti atómovej energie, kozmonautiky, kybernetiky atď. niektorými silami zneužívané proti človeku a vážne ohrozujú život na celej našej planéte. Preto predovšetkým socialistické krajiny hľadajú východiská v rámci medzinárodného práva so snahou zabrániť zničujúcej jadrovej vojne a rozšíriť čo najširšie sféry mierovej koexistencie dvoch protikladných spoločensko-ekonomických sústav.

Autor, známy odborník v medzinárodnom práve, vo svojej práci nastoľuje a rieši dialektiku vzájomného vzťahu VTR a medzinárodného práva so zameraním na mierové spolužitie.

Problém formuluje takto: „Na jednej strane VTR, pokrok vedy a techniky obohacuje obsah medzinárodného práva a pričiňuje sa o jeho rozvoj, ako aj rozširuje oblasti jeho pôsobenia. Na druhej strane medzinárodné právo môže a má napomáhať mieru a pokroku, rozvoju vedy a techniky pre mierové účely“. (s. 7) Pokiaľ ide o spracovanie, autor sa pokúsil o analyticko-syntetický pohľad na danú problematiku.

Práca sa skladá z dvoch častí. 1. Mierové spolužitie a medzinárodné právo. 2. Vedeckotechnická revolúcia a medzinárodné právo.

V úvode k prvej časti autor formuluje základné leninské idey mierového spolužitia štátov s rozdielnym spoločenským zriadením, ktoré sa stali fundamentom celej ďalšej zahraničnej politiky ZSSR. Ako sa kon-

štatovalo na XXII. zjazde KSSZ, „mierové spolužitie socialistických a kapitalistických štátov je objektívnou nevyhnutnosťou vývoja ľudskej spoločnosti. Medzinárodné spory sa nemôžu a nesmú riešiť vojnou“. (s. 26) Zároveň sa však zdôrazňuje, že „mierové spolužitie štátov rozdielných sústav nemá nič spoločné s triednym mierom, ale predpokladá ostrý politický, ekonomický a ideový boj medzi socializmom a kapitalizmom, medzi robotníckou triedou a buržoáziou“. (s. 27)

Vychádzajúc z leninských myšlienok, autor analyzuje medzinárodný význam VOSR a vzniku prvého socialistického štátu sveta. „Vznikom socialistického typu štátu sa dostáva do novej polohy otázka sociálno-ekonomickej základne medzinárodného práva“. (s. 28) Objavujú sa nové aspekty, ktoré nevyhnutne ovplyvňujú zahraničnopolitickú prax štátov a aj samo medzinárodné právo, jeho tvorbu a uplatňovanie — štát diktatúry proletariátu, riešenie národnej a národnostnej otázky, agrárna otázka atď. Tieto aspekty sa veľmi aktívne uplatňujú v zahraničnej politike ZSSR, a to najmä v boji za uplatnenie zásad mierového spolužitia. Zároveň však autor jednoznačne ukazuje, že nejde pritom o odstránenie ideologického boja, ako sa o to pokúšajú mnohé buržoázne koncepcie mierovej koexistencie, pretože „všetky ideológie sú teoretickým vyjadrením životných záujmov určitých tried a pokiaľ existujú triedy s rozličnými záujmami, ich ideológia zostane nezlučiteľná bez ohľadu na to, ako sa medzinárodná situácia mení“. (s. 49)

V takom zmysle treba chápať aj podstatu proletárskeho internacionalizmu, v ktorom ide o „uplatňovanie jednoty, solidarity, vzájomnej podpory a pomoci robotníckej triedy a všetkých jej národných oddielov v spoločnom nedeliteľnom revolučnom boji

za víťazstvo socializmu na celom svete“. (s. 51) Preto aj cieľom zahraničnej politiky ZSSR a socialistických krajín je „zabezpečiť mierové podmienky pre oslobodzovací boj pracujúcich všetkých krajín, pre sociálny a ekonomický pokrok všetkých národov“, čo ani „najmenej neuvádza do pochybnosti sväté právo utlačovaných národov využívať na svoje oslobodenie všetky prostriedky až po ozbrojený boj“. (s. 54)

Tieto nové pohľady sa prejavili aj v samotnom medzinárodnom práve, ktoré „právnou formou vyjadruje a má svojím spôsobom zabezpečiť mierovú koexistenciu protikladných sústav“ (s. 57) a nakoniec aj vyústili z iniciatívy socialistických štátov do prijatia *Deklarácie zásad medzinárodného práva*, týkajúcich sa priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi podľa Charty OSN, schválenej v r. 1970. „Zákaz použitia sily a hrozby silou, povinnosť riešiť všetky medzinárodné spory mierovými prostriedkami, ako i trvalosť existujúcich hraníc medzi štátmi, stali sa aj východiskom k pokroku v organizácii európskej bezpečnosti a spolupráce“. (s. 61) Sovietsky zväz sa stáva iniciátorom prijatia viacerých „právných inštrumentov“, ktorými sa rozvíja tvorba nových odvetví medzinárodného práva. Napr. medzinárodné kozmické právo.

Významným medzinárodnoprávnym prostriedkom mierového spolužitia štátov rozdielných sústav sa stala Charta OSN, v ktorej sa priamo formulujú základné zásady mierovej koexistencie. Autor podrobne rozoberá úlohu hlavných orgánov OSN pri riešení medzinárodných sporov, ako aj vývoj a stav kodifikácie medzinárodných zásad mierového spolužitia a tendencie pri formulovaní zásady zákazu hrozby a použitia sily v medzinárodných vzťahoch.

Veľkú pozornosť venuje analýze

takých základných kategórií, ako sú „ozbrojená agresia“, „sebaobrana“, „násilie“, „použitie sily“, „zásada neintervencie“, „vzájomná spolupráca“, „rovnoprávnosť a sebaurčenie národov“ atď. Zvlášť podrobne rozoberá pojem „agresia“, ktorý je najmä v buržoázných koncepciách interpretovaný z netriednych pozícií. Podľa autora „agresia je použitie ozbrojenej sily proti suverenite, územnej celistvosti a politickej nezávislosti iného štátu alebo použitie ozbrojenej sily spôsobom, ktorý je nezlučiteľný s Chartou OSN“. (s. 111) Túto definíciu ďalej rozvádza do jednotlivých aktov agresie. Dôležité je to, že „agresívna vojna je zločin proti medzinárodnému mieru“. (s. 113) Autor zároveň zdôrazňuje, že prijatá definícia agresie, hoci je všeobecne uznaná, sa ešte nestala normou medzinárodného práva.

Z hľadiska mierovej koexistencie dvoch svetových sústav autor hodnotí medzinárodno-politický a medzinárodno-právny význam Ústavy ZSSR z r. 1977. Ukazuje zásluhu ZSSR a socialistických štátov a ich konštruktívne návrhy k vyjadreniu zásad mierového spolužitia štátov v Záverečnom akte konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe z r. 1975. V tejto časti autor predkladá tiež rozbor základných zásad mierovej zahraničnej politiky ČSSR.

Druhá časť práce je venovaná vzájomnému vzťahu VTR a medzinárodného práva. Analyzujú sa oblasti, ktoré majú mimoriadny význam z hľadiska úspechov súčasnej vedy, „ktoré sa spravidla v prvom rade v kapitalistických štátoch využívali na vojenské či vojnové účely a nie na mierové účely pre blaho celého ľudstva“. (s. 141)

Ide tu predovšetkým o jadrovú energiu a medzinárodno-právne otázky a aspekty jej využívania. Autor analyzuje jednotlivé dohody medzi

ZSSR a USA, niektoré mnohostranné dohody, ako aj niektoré základné aspekty formovania práva odzbrojenia, pretože „problematika odzbrojenia je mimoriadne závažnou a aktuálnou otázkou súčasných medzinárodných vzťahov a teda aj medzinárodného práva a jeho vedy“. (s. 159) S problémami jadrového odzbrojenia úzko súvisia otázky spojené s právnymi problémami mierového využitia atómovej energie a činnosťou medzinárodných organizácií. Zo záverov analýzy formuluje autor niektoré východiská nukleárneho práva.

Ďalšou veľkou oblasťou autorovho záujmu sú problémy spojené s výskumom a využívaním kozmického priestoru. Formuluje niektoré základné otázky kozmického práva, ktoré tvorí „súhrn noriem medzinárodného práva upravujúcich vzájomné vzťahy štátov a medzinárodných organizácií v spojitosti s kozmickou činnosťou, ktorú uskutočňujú, a stanovujúcich režim kozmického priestoru a nebeských telies“. (s. 169—170) Sú to otázky spojené s rozmiestňovaním zbraní hromadného ničenia v kozmickom priestore, s jeho využívaním pre mierové účely. V tomto smere autor analyzuje medzinárodno-právne aspekty spolupráce štátov pri mierovom výskume a využívaní kozmického priestoru. Uvádza podmienky a požiadavky právnej úpravy kozmického priestoru, zásadu medzinárodnej spolupráce ako východisko a základňu spolupráce štátov pri mierovom výskume a využívaní kozmického priestoru, analyzuje koncepciu priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi v činnosti v kozmickom priestore, pojem „mierové využívanie kozmického priestoru“ a s ním späté politicko-ideologické aspekty. Pozornosť venuje typom a formám medzinárodnej spolupráce pri mierovom výskume a využívaní kozmického priestoru.

Získané výsledky analýzy potom konkretizuje pri skúmaní medzinárodnoprávnych otázok využívania Mesiaca a iných nebeských telies, a to predovšetkým so zameraním na právnu povahu zdrojov Mesiaca a planét.

Ďalší široký okruh problémov vzťahu VTR a medzinárodného práva je spätý s otázkami okolo morí a svetových oceánov — využívanie oceánov, ich vôd, dna, ich podzemia, minerálnych a biologických zdrojov a tiež vzdušného priestoru nad morskými i oceánskymi priestranstvami. „Súčasný stav vedy medzinárodného morského práva je tesne zviazaný s riešením praktických otázok ekonomického, politického a technického charakteru v tejto sfére.“ (s. 226)

Dôležitý okruh medzinárodnoprávnych otázok tvorí životné prostredie. „Vzniká požiadavka jeho regulovania v medzinárodných súvislostiach a v medzinárodnom rámci.“ (s. 230) Ide predovšetkým o ekologické otázky, ktoré úzko súvisia so súčasnou úrovňou rozvoja VTR.

Posledná kapitola sa zaoberá VTR a medzinárodnoprávnym aspektom hospodárskej a vedecko-technickej spolupráce štátov. Sú to problémy späté s integračnými procesmi v období VTR

a s nimi súvisiace otázky medzinárodného práva, a to na jednej strane medzi socialistickými krajinami a na strane druhej medzi socialistickým táborom a kapitalistickým a rozvojom svetom.

V práci sú uvedené dodatky vo forme vybraných dokumentov k hlavným oblastiam práce.

Treba konštatovať, že dialekticko-materialistická metóda spracovania umožnila autorovi na jednej strane jasne formulovať marxistické stanoviská k nastoleným problémom a na strane druhej ukázať principiálnu nevedeckosť a neudržateľnosť mnohých buržoázných právnych koncepcií v oblasti mierovej koexistencie dvoch protikladných spoločensko-ekonomických formácií v období VTR.

Mnohé problémy, ktoré autor nastoľuje, úzko súvisia s rozpracovávaním základných otázok historického materializmu a filozofických otázok VTR, a preto je práca podnetná nielen pre právnikov, ale aj filozofov, ktorí v nej nájdu konkretizáciu a transformáciu mnohých filozofických problémov v oblasti medzinárodného práva z hľadiska súčasnej etapy VTR.

Ján Dubnička

FILOZOFICKÝ PRÍSTUP K VEDECKÉMU RIADENIU SPOLOČNOSTI

V. SEILER: Filozofické otázky vedeckého riadenia spoločnosti. Pravda, Bratislava 1984, 253 s.

Rozpracovanie problematiky vedeckého riadenia socialistickej spoločnosti patrí v súčasnej etape jej budovania medzi prvoradé úlohy spoločenských vied. Preto tým výraznejšie vystupuje do popredia svojou aktuálnosťou monografia V. Seilera *Filozofické otázky vedeckého riadenia spoločnosti*. Veď riešenie týchto otázok si dnes vyžaduje tak teória, ako aj

prax vývoja socialistickej spoločnosti pri jej usmerňovaní k vytýčenému cieľu. Z tohto hľadiska autor vo svojej práci sústreďuje pozornosť na problematiku sociálneho determinizmu, späťú s riešením ontologickej stránky vedeckého riadenia spoločnosti.

V monografii je filozofická analýza zameraná predovšetkým na ontologický aspekt vedeckého riadenia